

Страха, М.Л. Якасць вучэбных праграм як умова ўстойлівай геаграфічнай адукацыі // Проблема устойчивого развития регионов Республики Беларусь и сопредельных стран : сборник научных статей Второй Международной научно-практической конференции, 27-29 марта 2012 г., МГУ им. А.А. Кулешова, г. Могилев : в 2 ч / под ред. И.Н. Шаруха, И.И. Пирожника, И.И. Бариновой. – Могилев: УО “МГУ им. А.А. Кулешова”, 2012. – Ч. 2. – С. 446-449.

УДК 373.121.414:373.5

ЯКАСЦЬ ВУЧЭБНЫХ ПРАГРАМ ЯК УМОВА ЎСТОЙЛІВАЙ ГЕАГРАФІЧНАЙ АДУКАЦЫІ

М.Л. Страха (г. Мінск, Беларусь)

Уводзіны. Сучасная канцэпцыя геаграфічнай адукацыі ў агульнаадукацыйных установах Рэспублікі Беларусь вызначае метадалагічныя асновы фарміравання зместу вучэбнага прадмета, яго мэты, дыдактычныя асновы, прынцыпы і крытэрыі канструявання зместу, агульную характарыстыку і асаблівасці пабудовы вучэбнага прадмета, а таксама склад вучэбна-метадычнага комплексу па прадмету. Канцэпцыя вучэбнага прадмета “Геаграфія” (далей Канцэпцыя), побач з Адукацыйным стандартам, з’яўляюцца тымі нарматыўнымі дакументамі, якія бяруцца за аснову пры распрацоўцы вучэбных праграм па геаграфіі для агульнаадукацыйных устаноў. Ад якасці складання вучэбных праграм, у сваю чаргу, залежыць змест і якасць падрыхтоўкі вучэбных дапаможнікаў па ўсіх курсах геаграфіі, вывучэнне якіх прадугледжана ў агульнаадукацыйных установах Рэспублікі Беларусь. Аднак практычны вопыт працы аўтара пры падрыхтоўцы вучэбных дапаможнікаў па асобных курсах прадмета “Геаграфія” паказвае, што тыя вучэбныя праграмы, якія дзейнічаюць сёння ў рэспубліцы, не ў поўнай меры адпавядаюць сучаснай канцэпцыі геаграфічнай адукацыі і патрабуюць істотнага ўдасканалвання. У якасці пацверджання гэтаму ніжэй прапануецца аналіз вучэбнай праграмы курса “Геаграфія мацерыкоў і краін” для 9 класа (Еўразія). **Актуальнасць даследавання** заключаецца ў аналізе вучэбнай праграмы па геаграфіі для агульнаадукацыйных устаноў на прадмет вызначэння яе адпаведнасці патрабаванням Адукацыйнага стандарту і Канцэпцыі вучэбнага прадмета “Геаграфія”. **Мэтай даследавання** з’яўляецца паляпшэнне якасці нарматыўных дакументаў у галіне геаграфічнай адукацыі дзеля забеспячэння яе ўстойлівага развіцця. **Метады даследавання** – сістэмна-структурнага і гістарычнага аналізу, параўнальны.

Асноўная частка. У адпаведнасці з Канцэпцыяй, асноўнымі крытэрыямі адбору зместу вучэбнага прадмета з’яўляюцца навуковасць, сістэмнасць, даступнасць, нагляднасць, якія садзейнічаюць фарміраванню тэарэтычнай базы разумення геаграфічных заканамернасцяў, прасторавага мышлення, развіццю разумовых інтэлектуальных здольнасцяў і эстэтычнага

ўспрымання свету. Пералічаныя прынцыпы далёка не заўжды і не ў поўнай меры рэалізуюцца ў змесце дзеючай вучэбнай праграмы. Наўрад ці можна назваць навуковым той падыход, які выкарыстоўваецца ў праграме пры рэгіяналізацыі Еўропы. У адпаведнасці з гэтым падыходам Еўропа дзеліцца на Ўсходнюю Еўропу і Заходнюю Еўропу, а ў складзе апошняй вылучаюцца Паўночная Еўропа, Сярэдняя Еўропа і Паўднёвая Еўропа. Цяжка пагадзіцца таксама з прапановай разглядаць АПЭК у якасці прыклада інтэграцыйнай групойкі краін Еўразіі, а краіны БРІК, як адзін з тыпаў краін Еўразіі па ўзроўню сацыяльна-эканамічнага развіцця. Даволі часта ў праграме сустракаюцца прыклады, калі на адзін узровень выводзяцца паняцці, адно з якіх неабходна разглядаць як састаўную частку другога. Напрыклад, у тэме 1 “Еўразія. Агульны агляд” прапануецца вывучаць наступныя пытанні: сацыяльныя і этнічныя праблемы гарадоў; палітычныя і этна-рэлігійныя канфлікты [1, с. 44]. Аднак, з навуковага пункту гледжання, у першым выпадку этнічныя праблемы неабходна разглядаць як адну з разнавіднасцяў сацыяльных праблем, а ў другім выпадку – любыя, у тым ліку і этна-рэлігійныя канфлікты, па сваёй сутнасці з’яўляюцца палітычнымі, і выдзяляць іх як два самастойныя віды канфліктаў будзе памылкай.

Аналагічная сітуацыя назіраецца і з рэалізацыяй крытэрыя сістэмнасці пры складанні аналізуемай вучэбнай праграмы. Сістэмнасць, сярод іншага, мяркуе выкарыстанне адзінага падыходу пры структурыраванні тых ведаў, якія адносяцца да характарыстыкі геаграфічных аб’ектаў пэўнага тэрытарыяльнага ўзроўню: мацерыка, рэгіёна, краіны. Аднак у дзеючай вучэбнай праграме такога падыходу няма. Напрыклад, пры характарыстыцы прыроды Кітая, адной з буйнейшых па тэрыторыі краін свету, складальнікі праграмы абмяжоўваюцца сказам “Тэрыторыя, прыродныя ўмовы і рэсурсы”. У той жа час для краін Паўночнай Еўропы даецца куды больш разгорнутая характарыстыка прыроды: “Фізіка-геаграфічныя ўмовы тэрыторыі. Геалагічная будова і рэльеф. Карысныя выкапні. Кліматычныя ўмовы і ўнутраныя воды” [1, с. 46].

Не ў поўнай меры адпавядаюць крытэрыю сістэмнасці і патрабаванні, якія прапануюцца вучэбнай праграмай да вынікаў навучання, паколькі адсутнічае адзіны падыход пры іх вызначэнні. Так, вельмі цяжка зразумець, якой логікай кіраваліся складальнікі праграмы, калі вызначалі, што ў тэме “Еўропа” вучням неабходна называць колькасць насельніцтва краін Заходняй Еўропы, а ў тэме “Азія” гэтак патрабаванне зводзіцца да пералічэння асноўных прыродных рэсурсаў краін Азіі і галін спецыялізацыі гаспадаркі. У тэме “Еўропа” неабходна параўноўваць галіновую структуру гаспадаркі краін, а ў тэме “Азія” параўнанню падлягаюць толькі рысы гаспадаркі. І такіх прыкладаў даволі шмат.

Сярод найважнейшых прынцыпаў канструявання зместу вучэбнага прадмета “Геаграфія” у Канцэпцыі вызначаны прынцып дыферэнцыяцыі геаграфічных працэсаў і з’яў (на глабальным, рэгіянальным і лакальным узроўнях), які дазваляе сфарміраваць цэласныя вобразы тэрыторый і краін. Для вучэбнай праграмы, якая дзейнічала да 2009 г., было характэрна строгае

следаванне гэтаму прынцыпу. У ёй змест географічных ведаў быў структурыраваны такім чынам, што на ўзроўні мацерыкоў асноўная ўвага надавалася характарыстыцы прыроды. На ўзроўні рэгіёнаў прыродныя ўмовы і рэсурсы разглядаліся як перадумова для гаспадарчай дзейнасці чалавека, а на ўзроўні краін, з апорай на раней атрыманыя фізіка-геаграфічныя веды, ключавая ўвага надавалася пытанням сацыяльна-эканамічнага характару. У дзеючай вучэбнай праграме ўзровень рэгіёнаў, як адзінкі тэрытарыяльнай дыферэнцыяцыі географічных працэсаў і з'яў на мацерыку Еўразія, практычна адсутнічае. Ва ўсялякім выпадку, у ёй рэгіёны толькі пералічваюцца, а ад вучняў патрабуецца іх называць і паказваць, але не характарызаваць. Акрамя таго, у праграме не вытрыманы адзіны падыход да рэгіяналізацыі мацерыка. Напрыклад, у тэме “Еўропа” прадугледжваецца характарыстыка краін Паўночнай Еўропы і Паўднёвай Еўропы, але зусім не зразумела, да якога з рэгіёнаў Еўропы адносяцца такія з вивучаемых краін, як Германія, Вялікабрытанія і Францыя, і ўвогуле адсутнічае інфармацыя аб Усходняй Еўропе.

Аналагічная сітуацыя назіраецца і з характарыстыкай рэгіёнаў у Азіі. У тэме “Еўразія. Агульны агляд” пералічаны наступныя рэгіёны азіяцкай часткі мацерыка: Цэнтральная Азія, Усходняя Азія, Паўднёва-Усходняя Азія, Паўднёвая Азія, Паўднёва-Заходняя Азія. Аднак у тэме “Азія” няма характарыстык ні воднага з пералічаных рэгіёнаў. У той жа час, тут вылучаюцца і характарызуюцца такія рэгіёны, як Казахстан і дзяржавы Цэнтральнай Азіі і дзяржавы Закаўказзя.

У якасці самастойнай тэмы, на адным узроўні з тэмамі “Еўропа” і “Азія”, праграмай прадугледжана вивучэнне тэмы “Краіны Беларускага памежжа”. Аднак усе гэтыя краіны, за выключэннем Расіі, цалкам прымеркаваны да Еўропы. І, у такім выпадку, абсалютна не зразумела, чаму яны вивучаюцца па-за межамі Еўропы і ў адрыве ад яе.

Вывады. Праведзены аналіз сведчыць аб тым, што падрыхтоўка вучэбных праграм па географіі для агульнаадукацыйных устаноў патрабуе больш грунтоўнай работы з прыцягненнем шырокага кола спецыялістаў для іх экспертызы і рэцэнзіравання. Інакш, як сведчыць практычны вопыт, аўтарам вучэбных і вучэбна-метадычных дапаможнікаў па географіі прыходзіцца прыкладваць шмат намаганняў, каб пазбегнуць дубліравання ў сваіх працах тых памылак і недакладнасцяў, якія дапушчаны ў вучэбных праграмах. Устойлівая географічная адукацыя можа быць забяспечана толькі ў тым выпадку, калі закладзеныя ў Адукацыйным стандарце і Канцэпцыі вучэбнага прадмета “Географія” метадалагічныя прынцыпы будуць у поўным аб'ёме і паслядоўна рэалізоўвацца на ўзроўні ўсіх нарматыўных дакументаў ніжэйшага ўзроўню.

Літаратура:

1. Учебные программы для общеобразовательных учреждений с русским языком обучения. География. VI – XI классы. – Мн.: НИО, 2009. – 82 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ